

Zagłada Żydów. Studia i Materiały
Holocaust Studies and Materials

VOL. 7 (2011)

ISSN: 1895-247X
eISSN: 2657-3571
DOI: 10.32927
WWW: www.zagladazydow.pl

Centrum Badań nad Zagładą Żydów IFiS PAN
Polish Center for Holocaust Research

Pamięci dr Ruty Sakowskiej, badaczki Holokaustu

In memory of Ruta Sakowska, Ph.D., Holocaust Researcher

Feliks Tych

redakcja@holocaustresearch.pl

DOI: https://doi.org/10.32927/zzsim.771
Strony/Pages: 16-19

CC BY

OPEN ACCESS

Ruta Sakowska
1922–2011

Pamięci dr Ruty Sakowskiej, badaczki Holokaustu

22 sierpnia 2011 r. odeszła od nas ostatnia osoba ze znakomitego grona historyków Holokaustu czynnych w Żydowskim Instytucie Historycznym przed 1968 r. Większość z nich pod naciskiem kampanii antysemickiej lat 1967/1968 i wiszącej w powietrzu groźby zlikwidowania Instytutu przez ówczesne władze państwowe opuściła Polskę. Wyjechali Tatiana Berenstein, Adam Rutkowski, Danuta Dąbrowska, Samuel (Stefan) Krakowski, a później także Artur Eisenbach. Jeszcze wcześniej, gdyż w latach 1947/1948, wyemigrowali ojcowie założyciele Żydowskiego Instytutu Historycznego: wybitni badacze dr Filip Friedman, Józef Kermisz, Nachman Blumental i inni. Wybrali emigrację, ponieważ nie chcieli się pogodzić z coraz dalej idącymi ograniczeniami autonomii Instytutu i jego kierowników, ludzi, którzy powołali do życia jesienią 1944 r. Centralną Żydowską Komisję Historyczną, przekształconą w 1947 r. w Żydowski Instytut Historyczny.

Ruta Sakowska rozpoczęła pracę w ŻIH ponad dekadę po opuszczeniu kraju przez Filipa Friedmana i ludzi z jego kręgu, a więc w czasie, gdy Instytut wydobył się już z kilkuletniego kryzysu badawczego i wydawniczego spowodowanego ich emigracją. Zdążyła jednak dziesięć lat pracować w kręgu ich kolegów instytutowych, którzy opuścili Polskę w wyniku nagonki antysemickiej lat 1967/1968.

Urodziła się 29 lipca 1922 r. w Wilnie. Jej ojciec Majer Pups był znanym dziennikarzem prasy żydowskiej. Matka Paulina, z domu Sakow[1], pracowała razem ze swoim mężem w bibliotece białoruskiej. Rodzice zadbali o dobre wykształcenie Ruty: po ukończeniu czterech klas gimnazjum żydowskiego w Wilnie (tzw. mała matura) uczyła się przez jeden rok szkolny w szkole fotograficznej w Warszawie. We wrześniu 1939 r. przeniosła się za rodziną do Pińska, gdzie ukończyła szkołę średnią. Znalazła potem pracę w Archiwum Obwodowym w znajdującym się pod panowaniem sowieckim Białymstoku.

W dniu napaści Niemiec hitlerowskich na Związek Radziecki udało się Jej wraz z rodzicami uciec w głąb ZSRR, do Saratowa, a stamtąd do Fergany (Uzbekistan). Pracowała tam w przemyśle tekstylnym. W 1944 r. rozpoczęła studia historyczne w Moskiewskim Instytucie Pedagogicznym, kontynuowane od 1947 r. na Uniwersytecie Wileńskim. Do Wilna wrócili także Jej rodzice. Matka z Fergany, ojciec zaś po demobilizacji z Armii Czerwonej. W 1949 r. ukończyła z wyróżnieniem uniwersytet. Otrzymała pracę w Wilnie jako nauczycielka historii w polskiej szkole, a od 1951 r. wykładała historię w Wileńskim Instytucie Kształcenia Nauczycieli.

[1] Z tego powodu zapewne Ruta przyjęła nazwisko Sakowska.

Jan Karski i Ruta Sakowska, Warszawa 1997 (fot. W. Jastrzębski)

W 1958 r. w ramach kolejnej umowy repatriacyjnej polsko-sowieckiej przeniosła się już na zawsze z rodzicami do Polski. Wraz z nimi osiadła w Warszawie. Ojciec otrzymał tu pracę w czołowym żydowskim piśmie „Fołks-Sztyme", Ruta zaś w listopadzie tegoż roku 1958 stała się pracownikiem naukowym ŻIH. Rozpoczęła tu badania nad Holokaustem, a w szczególności nad spuścizną Emanuela Ringelbluma i nad dziejami getta warszawskiego. Od 1963 r. zaczęły się ukazywać w „Biuletynie Żydowskiego Instytutu Historycznego" Jej pionierskie artykuły o życiu w getcie warszawskim. W 1975 r. obroniła w Instytucie Historii PAN pracę doktorską pt. „Życie społeczne w getcie warszawskim". Stała się ona podstawą wydanej w tym samym roku książki *Ludzie z dzielnicy zamkniętej. Żydzi w Warszawie w okresie hitlerowskiej okupacji, październik 1939–marzec 1943*[2]. Pisała na ten temat także dla prasy żydowskiej w kraju („Folks-Sztyme"), w Stanach Zjednoczonych („Jidisze Kultur" i „Morgen Frajhajt – Morning Freiheit"), a także we Francji („Naje Prese – La Presse Nouvelle"). Jej teksty były tłumaczone ponadto w czasopismach włoskich.

Większość Jej publikacji była oparta na materiałach z Archiwum Ringelbluma. W 1986 r. ukazała się Jej ważna książka *Dwa etapy. Hitlerowska polityka eksterminacji Żydów w oczach ofiar. Szkic historyczny i dokumenty*[3].

[2] Warszawa: PWN, 1975. W 1993 r. ukazało się, nakładem Wydawnictwa Naukowego PWN, jej drugie, poprawione i rozszerzone wydanie.

[3] Wrocław: Ossolineum, 1986.

Po opuszczeniu Polski w wyniku wydarzeń Marca 1968 przez wspomnianą już grupę badaczy Holokaustu w ŻIH, Ruta była jedną z nielicznych, która swobodnie poruszała się po setkach dokumentów zebranych w getcie warszawskim przez Emanuela Ringelbluma i jego współpracowników. To ona opracowała znakomicie wydane w latach 1997–2000 dwa pierwsze tomy serii „Archiwum Ringelbluma": wstrząsające *Listy o Zagładzie* i tom *Dzieci – tajne nauczanie w getcie warszawskim*[4]. Żaden z później wydanych woluminów serii „Archiwum Ringelbluma" nie został przygotowany tak starannie jak te dwa pierwsze tomy z warsztatu historycznego Ruty.

Do końca pracowała nad tematami związanymi z tym unikatowym Archiwum. Nie wszystko ze swego biurka zdążyła przygotować do druku. Zakładam, że teksty te zostaną wydane staraniem ŻIH. Jesteśmy to winni pamięci o naszej koleżance, która ponad pół wieku przepracowała w ŻIH, ale jesteśmy to także winni potencjalnym czytelnikom tych dotąd niewydanych tekstów.

Wymieniłem w tym pożegnaniu tylko Jej najważniejsze książki. Bibliografia opublikowanych tekstów dr Ruty Sakowskiej liczy 164 pozycje. Mniej więcej jedną trzecią z nich stanowią Jej opracowania wydane w przekładzie w Izraelu, Stanach Zjednoczonych, Francji, we Włoszech i w Niemczech.

Polska i świat doceniły Jej dorobek naukowy: otrzymała nagrodę imienia Jana Karskiego i Poli Nireńskiej (prof. Jan Karski wręczył Jej tę nagrodę osobiście), nagrodę historyczną tygodnika „Polityka", Gmina Żydowska w Warszawie przyznała Jej nagrodę za szczególne zasługi na polu badania historii Żydów, a Muzeum Żydowskie w Amsterdamie przysłało do Warszawy ekipę, która sfilmowała kilkugodzinny wywiad z Rutą.

Dotkliwie odczuwamy Jej odejście.

Ruta została pochowana 26 sierpnia 2011 r. na Cmentarzu Komunalnym Północnym w grobowcu rodziców.

Feliks Tych

[4] *Archiwum Ringelbluma. Konspiracyjne Archiwum Getta Warszawy*, t. 1: *Listy o Zagładzie*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1997, oraz t. 2: *Dzieci – tajne nauczanie w getcie warszawskim*, Warszawa: Żydowski Instytut Historyczny, 2000.